

جایگاه قرآن در عصر ظهور

خدیجه مهربانی حبشی

طلبه سطح ۲ حوزه علمیه فاطمه الزهراء (س) سلماس

چکیده

مسئله ظهور از جمله مسائل بسیار مهم در مکتب تشیع می‌باشد و در قرآن کریم کتاب آسمانی و راهنمای مسلمانان نیز به آن اشاراتی شده است. مقاله حاضر به منظور تبیین جایگاه قرآن در عصر ظهور و ارتباط امام زمان با آن با روش توصیفی به بررسی آیات، روایات و متون دینی در این زمینه پرداخته است. قرآن محور فعالیت‌ها و برنامه‌های دولت امام مهدی (عج) می‌باشد و عمل به آموزه‌های آن به عنوان یک فرهنگ زنده و پویا در جامعه مهدوی جریان خواهد داشت از جمله فعالیت‌های مهدوی برای گسترش فرهنگ و تحقق جامعه قرآنی تشکیل کلاس‌های آموزشی و تفسیر قرآن کریم می‌باشد. عامل مؤثر دیگر در گسترش فرهنگ قرآن خوانی جامعه مهدوی، تلاوت زیبای ایشان می‌باشد که تا عمق جان نفوذ کرده و همه را شیفته سینه پاک قرآن می‌سازد.

کلید واژگان: جامعه مهدوی، حاکمیت قرآن، فرهنگ مهدوی، قرآن، ظهور.

مقدمه

قرآن کتاب هدایت برای انسان‌ها در تمامی اعصار و جنبه‌های زندگی می‌باشد و مراجعه و استعانت از آیات نورانی آن باب نجات و کمال بخش انسان‌هاست. یکی از مهمترین و بزرگترین آموزه‌های روح بخش قرآن وعده خلافت به مومنان صالح و مستضعف می‌باشد که پایان زمان و زمین را از آن مستضعفان صالح و متقی می‌داند. مسأله ظهور از جمله موارد مهمی می‌باشد که در قرآن کریم بارها مورد اشاره قرار گرفته است و شامل تمامی راهنمائیها و دستورالعمل‌ها برای یاران و منتظران واقعی حضرت حجت می‌باشد. حضور امام و خلیفه الهی در میان امت آنها را به هدایت و فوز عظیم می‌رساند. ناگفته‌ها و کشف نشده‌های قرآن کریم در زمان ایشان کشف و آشکار خواهد شد. با توجه به رابطه متقابل و دوسویه عصر ظهور و جایگاه قرآن در آن در این نوشتار سعی شده است تا به جایگاه قرآن در عصر ظهور پرداخته و به مدد آیات، روایات و بهره‌گیری از متون اسلامی این موضوع مورد توجه قرار گیرد.

پیشینه

با بررسی‌های انجام شده، تحقیقی با عنوان «جایگاه قرآن در عصر ظهور» یافت نشد. لکن تحقیقات مشابه و نزدیک به موضوع مقاله این جانب موارد زیر می‌باشند.

قرآن و ظهور حضرت مهدی-علی اصغر رضوانی، نویسنده در این کتاب به بررسی آیاتی از قرآن کریم پرداخته است که در آن اشاره به ظهور منجی در آخرالزمان آمده است و ظهور حضرت مهدی از دید قرآن را بررسی کرده است.

کتاب موعود قرآن و عترت، احمد قاضی زاهدی، در نوشتار حاضر سعی شده است برخی از آیات و روایاتی که در مورد شناخت امام مهدی و ویژگی‌های غیبت و ظهور ایشان وارد شده است مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم، محسن قرائتی، حسن طلابی، در نوشتار حاضر ضمن بیان ادله عقلی و نقلی حتمی بودن ظهور، به تبیین رابطه ظهور با علل غیبت پرداخته شده و اهمیت و چگونگی زمینه سازی برای آن از منظر قرآن مورد بررسی قرار گرفته است.

مقاله کاوشی در مدیریت عصر ظهور از منظر آیات و روایات، محمد اسلامی نژاد، نویسنده در این مقاله به بررسی ابعاد مدیریت عصر ظهور و مظاهر آن در قرآن و روایات پرداخته است.

مقاله برکات علمی و فرهنگی عصر ظهور، عبدالکریم پاک نیا، نویسنده در این مقاله به برکات و ثمرات عصر ظهور که از آن جمله آموزش قرآن و معارف مورد نیاز است پرداخته است.

مقاله امام زمان و قرآن، سازمان تبلیغات اسلامی، در این مقاله مورد نظر یک یا چند روایت در تبیین کیفیت ارتباط بعضی از آیات قرآنی با حضرت مهدی علیه السلام آورده شده است.

در رابطه با موضوع قرآن و مهدویت تحقیقات ارزشمند زیادی یافت شده لکن در رابطه با پیشینه مسأله مورد بررسی «جایگاه قرآن در عصر ظهور» براساس پژوهش انجام گرفته شده اثر خاصی یافت نشد لذا شایسته است این زاویه مورد توجه جدی قرار گیرد. تمایز پژوهش حاضر در مقایسه با مقالات مرتبط با آن در این است که در آن بطور خاص به جایگاه قرآن کریم در عصر ظهور پرداخته شده است.

مفهوم شناسی

ظهور

ظهور به معنای آشکار شدن چیز پنهان است و ظهور امام زمان را نمایان شدن حضرت مهدی (عج) پس از غیبت کبری برای برپایی عدل و داد تعریف کرده‌اند (فراهیدی، العین، ج ۴، ص ۶۴) بر اساس این معنا، ظهور با قیام متفاوت و در مرحله‌ای پیش از آن قرار دارد؛ البته در برخی روایات ظهور به معنای قیام نیز به کار رفته است؛ در این صورت قیام و ظهور به یک معنا و در یک زمان و مکان رخ می‌دهد. در برخی روایات از واژه بعث (برانگیختن) و امر برای اشاره به ظهور استفاده شده است. کلمه ظهور بر مواردی چون آشکار شدن دولت حق؛ آشکار شدن امر امامان معصوم، پیروزی امام زمان (عج) و حکومت آن حضرت نیز به کار رفته است. (سلیمیان، درسنامه مهدویت، ج ۳، ص ۱۵۵)

قرآن

قرآن در اصل، مصدر است و به کتابی که بر پیامبر اکرم (ص) نازل شده اختصاص پیدا کرده است و برخی از علما گفته‌اند که: وجه نامگذاری این کتاب مقدس در بین کتاب‌های آسمانی، به قرآن آن است که این کتاب، جامع فواید و آثار تمامی کتب آسمانی؛ بلکه جامع آثار تمامی علوم است.

عصر ظهور

در عصر حاضر که عصر ظهور نامیده می‌شود در واقع انتظار فرج امام دوازدهم را گویند به یقین، انتظاری که از حکومت امام مهدی (علیه السلام) می‌رود در هیچ حاکمیت و دوره‌ای وجود نداشته است. عصر و حاکمیتی که جزء آرمان بشری است و انسان‌ها همواره چشم انتظار آن مدینه فاضله‌اند؛ جهانی که لبریز از عدل و داد است و عدالت فراگیر آن به همه منازل و زوایای ناپیدای جامعه گسترده خواهد شد و هم‌چون گرما و سرما در درون خانه‌های مردم نفوذ می‌کند و مأمّن و مسکن آنان را سامان می‌بخشد و بندهای پیدا و پنهان بندگی را از سر و گردن انسان‌ها باز می‌کند و زمینه بهره‌کشی از یک‌دیگر را به کلی برمی‌چیند.

جایگاه قرآن در عصر مهدویت

از آنجا که قرآن محور فعالیت‌ها و برنامه‌های دولت امام مهدی (عج) می‌باشد - قرآن آموزی - قرآن خوانی، قرآن مأنوسی، قرآن فهمی و عمل به قرآن به عنوان یک فرهنگ زنده و پویا در جامعه مهدوی جریان دارد. امام مهدی (عج) برای گسترش این فرهنگ و تحقق جامعه قرآنی فعالیت‌های متعددی را انجام می‌دهد، از جمله آنها تشکیل کلاس‌های آموزش و تفسیر قرآن کریم می‌باشد.

امام محمد باقر (ع) فرموده‌اند: آنگاه که مهدی آل محمد ظهور می‌کند، خیمه‌هایی جهت آموزش و فراگیری قرآن برای مردم برپا می‌دارد. (کلینی، اصول کافی، ج ۱۷: ص ۷۸)^۱ باتوجه به قید (علی ما انزل الله) معلوم می‌شود آنچه به عنوان آموزش قرآن به مردم ارائه می‌گردد تفسیر ناب قرآن است که امام بدون واسطه باطن‌های قرآنی را برای مردم مشخص می‌سازد و راه عمل به قرآن را برای جامعه هموار می‌سازد.

۱. قال ابو جعفر الباقر (ع): «اذا قام القائم من آل محمد (ص) ضرب فساطیط لمن يعلم الناس القرآن علی ما انزل الله عزّ وجلّ»

کلینی، اصول کافی، ج ۱۷: ص ۷۸

فرهنگ قرآن‌آموزی و عمل به قرآن آنچنان در جامعه مهدوی گسترش می‌یابد که دختران خردسال حافظ قرآن می‌شوند و زنان در خانه می‌نشینند و قرآن را باز می‌کنند و از متن قرآن، حقایق دین را استخراج می‌کنند و می‌فهمند. آن قدر سطح فکر و فرهنگ اسلامی و دینی بالا می‌رود که همه مردان و زنان در سطوح مختلف، قدرت فهم دین و استنباط از کتاب الهی را دارند، این جامعه غرق در نور قرآن است و هیچ نقطه‌ای از ظلمت در این جامعه نیست. در روایات آمده است هنگامیکه رسول گرامی (ص) مشغول تلاوت قرآن می‌شدند همه مجذوب تلاوت زیبا و صوت دلربای داوودی ایشان می‌شدند، همین صوت دلربا و جذاب در تلاوت وجود نازنین امام مهدی (عج) می‌باشد. یکی از عوامل مؤثر در گسترش فرهنگ قرآن خوانی جامعه مهدوی همین تلاوت زیبای امام مهدی است که تا عمق جان نفوذ می‌کند و همه را شیفته سینه چاک قرآن می‌سازد.

حضرت علی (ع) در نهج البلاغه در خصوص تبیین جایگاه قرآن، از چنان تعابیر بلندی بهره‌جسته است که مرکب هر نویسندگانی را از آوردن تعابیر جایگزین می‌خشکاند. تعابیری که تقدم و تأخر آنها در این نوشتار، از منطق خاصی، جز ذوق نویسنده پیروی نمی‌کند.

فعالیت‌های قرآنی در عصر مهدویت

مسأله مهدویت، قیام و حکومت جهانی یک منجی عدالت گستر عدالت پرور از جمله مسائلی است که نه تنها با آموزه‌های ظلم ستیز و عدالت طلب شیعیان آمیخته شده است بلکه این مسئله مهم در تمامی ادیان آسمانی هم نهادینه شده است؛ و از جمله مسائلی است که مکاتب دیگر هم آن باور داشته و پیروان خود را به ظهور منجی عدالت گستر بشارت داده‌اند.

برخی روایات حاکی از آن است که حضرت قائم به شکلی نوین و منحصر به فرد، قرآن را آموزش می‌دهد. بعنوان مثال از امام باقر علیه‌السلام نقل شده است؛ «هنگامی که قائم آل محمد قیام کند خیمه هائی بزند و قرآن را به ترتیبی که فرود آمده بر مردم بیاموزد»، آن روز برای کسانی که قرآن را حفظ کرده‌اند بسیار دشوار خواهد بود. منطوق روایت فوق و روایات مشابه بیانگر آن است که قرآن با ترتیب اصلی خود آموزش داده می‌شود. به نظر می‌رسد مفهوم این روایات این مطلب را به ذهن متبادر کند که قرآن در زمان ظهور قائم (ع) به صورت کامل پیاده می‌شود و چون قبل از آن قرآن به طور تام مورد عمل افراد قرار نمی‌گرفت و به دیگر بیان عوامل قرآن اندک و قاریان الفاظ ظاهری قرآن فراوان بودند، در زمان ظهور به دلیل وجود مدینه فاضله و الزام تمامی کارگزاران به تمامی فرامین الهی که در قالب آیات قرآن بروز و نمود یافته، قرآن به شکل عملی نه صرفاً تئوری بلکه به شکل کاربردی که در اغلب موارد بر مردم سخت است تا به کار گرفته شود، آموزش داده می‌شود. (نجفی، بیان الائمه، ص ۱۰۰)

لذا به نظر می‌رسد که روایات مذکور ناظر به این بعد از حکومت مهدوی که آموزش نوین و عملکردی قرآن به تمامی مردم است نیز باشد. واضح است که چنین موردی به حلم، بردباری و عبادت بی شائبه نزد خداوند نیازمند است و این امر به فرموده قرآن جز بر خاشعین آسان نخواهد بود. امام صادق علیه السلام می‌فرماید «هنگامی که قائم به پا خیزد، امر جدید، کتاب جدید، روش جدید و داوری جدید با خود می‌آورد» (کلینی، اصول کافی، ج ۱۷: ص ۷۸)^۱

دلالت التزامی روایت فوق بیانگر آن است که حضرت، تلاوت کننده راستین کتاب خدا و مفسر حقیقی آن خواهد بود به همین دلیل است که حضرت «تالی کتاب الله وترجمانه» لقب گرفته است. در قرآن مجید این ویژگی به پیامبر نسبت داده شده و تعلیم کتاب و حکمت و پاکسازی بندگان، بلافاصله به تلاوت قرآن عطف شده است. قرآن می‌فرماید: پروردگارا، در میان

^۱ . إذا خرج القائم یقوم بأمر جدید و کتاب جدید و سنّة قضاء جدید

آنان رسولی از خودشان برانگیز که بر آنان تلاوت آیات تو کند و آنان را علم کتاب و حکمت بیاموزد و روانشان را (از هر زشتی) پاک و منزه سازد که تو بر هر کار که خواهی قدرت و علم کامل داری.^۱

همچنین در جای دیگر بیان می‌دارد: خدا بر اهل ایمان منت گذاشت که رسولی از خودشان در میان آنان برانگیخت که بر آنها آیات او را تلاوت می‌کند و آنان را پاک می‌گرداند و به آنها علم کتاب (احکام شریعت) و حقایق حکمت می‌آموزد و همانا پیش از آن در گمراهی آشکار بودند.^۲ با توجه به مقام جانشین پیامبر بودن قائم در جهت عملی کردن آرمان‌های الهی پیامبر تعلیم منحصر به فرد قرآن، مقدمه ضروری برای تزکیه افراد و جامعه عصر ظهور خواهد بود. (شیخ مفید: الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۷۸) در زمان حکومت امام زمان (عج) به آموزش قرآن اهمیت فراوانی داده می‌شود. امیرالمؤمنین (ع) در این باره فرمود: «هنگامی که قائم آل محمد قیام کند، خیمه‌هایی برپا کند و قرآن را به ترتیبی که فرود آمده به مردم بیاموزد.» (کلینی، همان: ص ۱۰۰)^۳

حکومت مهدوی براساس قرآن

از آنجا که امام زمان علیه السلام برای برافراشتن پرچم اسلام و حاکمیت قرآن در تمام گیتی ظهور خواهند کرد، قهرا روش حکومتی امام علیه السلام بر اساس قرآن و سیره پیامبر صلی الله علیه و آله و امامان علیهم السلام خواهد بود. (رضایی اصفهانی، ترجمه قرآن کریم، ص ۵۵) درباره روش حکومتی امام زمان علیه السلام روایات فراوانی از معصومین علیهم السلام وارد شده است که می‌توان آنها را در چند موضوع و محور مورد بررسی قرار داد.

امام زمان علیه السلام قرآن و سنت و شریعت نبوی را اساس و پایه تمام امور در حکومت خویش قرار می‌دهد و با تمام قدرت برای اجرای احکام الهی تلاش می‌کند و به هیچکس اجازه تخطی از این حدود را نخواهد داد. در این باره روایات فراوانی نقل شده است که در ذیل به نمونه‌هایی از آن بسنده می‌کنیم:

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: قائم (امام زمان) از اولاد من است، اسمش اسم من و کنیه‌اش کنیه من و شکل و شمایلش شکل و شمایل من و روشش روش من است. او مردم را بر ملت و شریعت من نگه می‌دارد و آنها را به سوی کتاب خداوند عزوجل دعوت می‌کند. (کلینی، اصول کافی، ج ۱۷، ص ۷۸)

امام عصر علیه السلام برای اداره جهان استانداران و وزیرانی می‌گمارد که جز به مصالح اسلام و رضایت خدا به چیزی نمی‌اندیشند. چنانکه در روایات، ترکیب دولت مهدی علیه السلام را از پیامبران، جانشینان آنان، تقوی پیشگان و صالحان روزگار و امتهای پیشین و از سران و بزرگان پیامبران علیهم السلام بیان می‌کنند که نام برخی از آنها نیز در روایات آمده است. (رضایی، همان: ص ۷۸)

میان آنها داوری کنی، با عدالت داوری کن

حکم کن و از هوا و هوس‌های آن‌ها پیروی نکن

(قرآن) نیز بر طبق قرآن حکم می‌کند. (آل حیدر، حکومت امام زمان، ص ۲۰۵)

نتیجه گیری

۱. «رَبَّنَا وَأَبْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» (بقره، ۱۲۹)

۲. «لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ» (آل عمران، ۱۶۴)

۳. «إِذَا قَامَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ ضَرَبَ فَسَاطِيطَ لِمَنْ يُعَلِّمُ النَّاسَ الْقُرْآنَ عَلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ جَلَّ جَلَّالَهُ». کلینی، همان: ص ۱۰۰

مقاله جایگاه قرآن در عصر ظهور، با این فرض و تصور که قرآن نقش و جایگاهی بی‌بدیل در عصر ظهور داشته و نیز شامل دستورات عمل‌ها و بشارت‌هایی درباره عصر ظهور است، به رشته تحریر در آمده است. بعد از بررسی و تحقیقاتی که انجام شد این نتیجه گرفته شد که امامت و قرآن تا پایان دنیا همراه و یار یکدیگرند و از هم جدایی ناپذیرند تا اینکه در کنار حوض کوثر در کنار وجود مبارک پیامبر گرامی اسلام حاضر شوند؛ و هر دو با همدیگر رابطه‌ای متقابل و دوسویه دارند و بی‌همدیگر ناقص می‌باشند. بر اساس آیات قرآن کریم، خداوند برای هر امتی فردی را انتخاب کرده تا آنها را هدایت کند پس همواره در زندگی بشر یک هدایتگر برگزیده وجود دارد، در رابطه با ارتباط امام زمان با قرآن کریم بایستی گفت که امام زمان با توجه به اینکه با سنت جدش پیامبر اکرم و امیر المومنین حکومت می‌کند، ارتباط بسیار نزدیکی با مبانی و دستورات قرآن داشته و سعی بر گسترش فرهنگ آن دارد.

فهرست منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

- ۱- آل حیدر، علی، حکومت امام زمان، اصفهان، انتشارات قائمیه، چاپ اول ۱۳۷۹.
- ۲- بهارزاده، پروین، سفینه، فصلنامه تخصصی مطالعات قرآن و حدیث، تهران، زمستان ۱۳۸۷
- ۳- بی‌آزار شیرازی، عبدالکریم، قرآن ناطق، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی. چاپ ششم ۱۳۷۶.
- ۴- زمانی، محمد حسن، مستشرقان و قرآن، قم، بوستان کتاب، چاپ سوم ۱۳۸۸ ق.
- ۵- کلینی، ابو جعفر اصول کافی، تهران، انتشارات اسلامی، ج ۲۸، ۱۷۱۴.
- ۶- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، تهران، انتشارات صدرا: چاپ یازدهم ۱۴۲۷.
- ۷- محلاتی، هاشم امام مهدی قرآن، تهران، انتشارات علمیه اسلامی، چاپ هفتم ۱۳۸۹.
- ۸- محمدی، حمید، مفردات قرآن، نشرهاجر، چاپ ۱۳، بهار ۹۶.
- ۹- نجفی، حسین، بیان الائمه، تهران، انتشارات بهرنگ: چاپ ششم ۱۳۸۶.
- ۱۰- علی الصغیر، محمد حسین، الدراسات القرآنیه، مکتب الاعلام الاسلامی. چاپ هشتم ۱۴۱۳ ق.
- ۱۱- قزوینی، سید محمد، الامام المهدی، تهران، انتشارات الوفاء: چاپ هشتم ۱۳۸۹.
- ۱۲- شیخ مفید، الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ترجمه رسول محلاتی قم، انتشارات بوستان کتاب، چاپ سوم ۱۳۸۴.
- ۱۳- توحیدی، صلاح الدین، قرآن کتابی شگفت‌انگیز، تهران، نشر احسان. چاپ دوم ۱۳۸۳.

The position of the Qur'an in the era of emergence

Khadija Mehrabani Abyssinia

2nd level student of Fatima Al-Zahra Seminary (S) Selmas

Abstract

The issue of emergence is one of the most important issues in the Shia school, and it is also mentioned in the Holy Quran, the holy book and the guide of Muslims. In order to explain the position of the Qur'an in the era of emergence and the relationship of Imam Zaman with it, the present article has analyzed the verses, narrations and religious texts in this context with a descriptive method. The Quran is the center of the activities and programs of the government of Imam Mahdi (A.S.), and the implementation of its teachings will be a living and dynamic culture in the Mahdavi society. Another effective factor in the development of the Quran reading culture of the Mahdavi community is their beautiful recitation, which penetrates to the depths of the soul and makes everyone enamored with the pure heart of the Quran.

Key words: Mahdavi society, the rule of the Qur'an, Mahdavi culture, the Qur'an, emergence.
